

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

YIL : 2 SAYI : 20

1 MART 1940

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2

1 MART 940

Sayı : 20

Türk Milleti Aldanmaz

N. T.

Aziz yurdumuzun son zamanlarda uğradığı yer sarsıntısı felâketi karşısında bir çok necip ruhlu, temiz vicdanlı yüksek in-sanlar felâketzedelerin yardımına koşarken, diğer taraftan yurt düşmanı menfaat düşgünü sefil ruhlu bazı kimselerde, vuku ve zuhûruna şimdiye kadar bir tedbir alınmamış, beşerî bilgi ve kudretin üstünde kalmış olan bu elim hadiseyi tabiiyeyi bile, kötü emellerinin tahakkuku, iğrenç menfaatlerinin temini için bir alet gibi kullanmak istemişler, alçakça propağanda zemini yapmışlar, yurt dışında ve için-

de çirkin yalanlar âdi iftiralar uydurmuşlar, bir takım dedi kodu çıkarmışlardır.

Rübü asırlık kısa bir zaman içinde yurdu istiklâle, yurddaşları hürriyyet ve refaha kavuşturan, hiç kimsenin ummadığı bir çok siyasî ve içtimai inkı-lâpları hakikat haline getiren, aziz milletimize dünyanın en medenî milletleri arasında yüksek bir ihtiram ve şeref mevkii kazandıran Ebedî Şef Atatürkün terakki ve temeddün yolunda şimdide nasıl bir azim ve imanla çalışıldığını, ilerlemelerin ne surette devam ettiğini bütün

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — Türk Milleti aldanmaz. N. T.	595
2 — Çorum vilâyetine ait bir tedkik raporundan . . . *	596
3 — Yıldırım Bayazid - Kadı Bürhaneddin Ahmedin Çorumdaki muharebeleri . . . S. Köstekçioğlu	602
4 — Onuncu Asrı Hicride Çorum H. T. Dağlı oğlu	604
5 — Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda. . . Nazmı Tombuş	607
6 — Ebüssuud Efendi. Rıfat Arıncı	615
7 — Cönklerden derlemeler Eşref Ertekin	619
8 — Çorumlu Maniler Eşref Ertekin	622
9 — Yerli haberler *	626
10 — İlâve vesikalar, fotoğraflar *	

dünya görmekte takdirlerle karşılaşmaktadır.

Babusus yüksek varlıklarına karşı sonsuz bir saygı ve sevgi duyduğumuz Milli Şefimiz İnönü ve mesai arkadaşlarının, yurdun uğradığı bu büyük afet ve musibet anında felâkete ve felâketzedelere karşı nasıl bir öz baba şefkat ve muhabbetile müteallim ve muztarip olduklarını kanayan yaraların kapanması, duyulan acıların dinmesi uğrunda geceli, gündüzlü nasıl mesai sarfettiklerini milletimiz hürmet ve

hayranlıkla müşahade etmişler, çıkarılan bu iğrenç yalanlara, süflü iftiralara kemali nefret ve istikrahla omuz silmişlerdir.

☉ Kötü ve bedbah seslerini çıkarabilmek için daima bir musibet ve felâket zemini arayan bu baykuşlar yalnız şunu bilmelidir ki; şimdiye kadar birçok vesilelerle rüştünü isbat eden, akli selim sahibi, basiretli fertlerden müteşekkil bulunan büyük Türk milleti artık aldatılmaz ve göksündeki sağlam iman sarsılmaz.

Çorum vilâetine ait BİR TEDKİK RAPORUNDAN

— Baştarafı 19 uncu sayıda —

Bu bölgede çiftçileri memnun eden hususattan bir kısmı tiftik yün fiyatlarının yükselmesi, evvelce iki liraya sattıkları koyunlarını bu gün beş liraya satmakta olmalarıdır. Geçen yıl olduğu gibi bu sene de hububat bereketli olduğu ve Ziraat Bankası iyi bir fiyatla buğdayları satın almakta bulunduğu için zürran vaziyeti çok iyileşmiştir. Çiftçi refahının Sungurlu çarşısında 1935 e nazaran 1936 da iki misli fazla alış verişi temin ettiğini tüccar ve esnaf müttefikân söylediler.

Birkaç yerde köylülerin bir şikâyetini dinledim. O da ipçi (arazi tahrir memuru) lerin tarlalarına fazla kıymet biçmeleridir. İzmir vilâyeti ne ise halk yeni arazi tahririnden çok memnundu. Arazi ve hudud nizaları içinde Bayanpınar köyünde dert yandılar. Köylümüzün baş serveti toprağı ve tarlasıdır. Tapu idarelerinin memleket bünyesine uygun olarak teşkilât-

landırılmamış olması yüzünden türk köylüleri arasında mera ve arazi nizaları müzmin bir derd halinde sürüp gitmektedir. Babalarından değil, dedelerinden kalma tarlalarda bile hâlâ tapusu çıkmamışların haddi hesabı yoktur. Ne intikal ve ne fera (çok masraf ve müşkilât sebepleriyle) bizde hayata, ihtiyaca intibak edecek bir şekil alamamıştır.

Buna ait ve bizim vaziyetimize muvafık bir kanun tedvin ve teşkilât kuruluncaya kadar ilk yapılacak pratik ve faideli hareket bu çok pürüzlü meseleyi toptan ve bir defa da halledecek ve köylerde yerinde intikal ve fera işlerini bitirecek ve işlerinde kat'î hüküm vermek salâhiyetinde hakimlerde bulunacak heyetlerin (yeni arazi tahririnde olduğu gibi) teşkilile beş altı senede bu işi intaç etmektedir. Kadastroyu beklemek bu memlekette daha pek uzun müddet tasarruf haklarının müşevveş kav-

galı bir halde kalması demektir. Köy kalkınması davasının çok esaslı olarak ele alındığı şu zamanlarda köylere seyyar ziraatçi, doktor, baytar, göndermeği düşünürken çiftçinin elindeki malların tasarrufunu emniyet altına almak davanın ve muvaffakiyetin can noktasıdır, kanaatindeyim.

Yine buralarda odun bulamamak endişesini izhar ettiler.

Vekâletin muttaliği olduğum yeni emirlerle bu sıkıntının bertaraf edildiğini ümid ediyorum.

Orman Kanununun ormanları muhafaza gayesile tedvin olunmuş iyi hükümlerini tatbik eder ve bir taraftan da toprağın hakkı olan gübreyi yakmaktan kurtarmayı düşünürken yakacak maddesini ucuz ve bol olarak köylere kadar yaymayı da temin edecek teşebbüslere derhal girişilmelidir. Memleketin her tarafında pek çok linyit madenleri vardır. Bunları kâr gözetmeksizin devlet eliyle işletmeğe ve civar kasaba ve köylere tevzie kalkar ve şehir ve köylerimizin ihtiyaçlarına uygun ucuz kömür sobaları imali için munasip yerlere soba fabrikaları kurar ve sobaları taksitle vermeyi temin edersek davayı tamamen kavrayan bir plan kurulmuş olur ve pek kısa bir za-

manda ormanlara, ziraate en faydalı bir hareket yolu tutulmuş olur.

2 — Çorum vilâyetinin Kızılırmak vadisi sahasını ortayayanın üzerinde çok ehemmiyetle durulması lâzımgelen bir meselesi addediyorum. Bu vadide Valinin söylediğine göre Nafza Vekâleti Su mühendisleri tedkikat yapmışlar, Sağpazarda yapılacak bir barajla Salor mevkiine kadar olan ovanın içinde 200000 dönüm arazinin sulanmasını mümkün görmüştür. [*]

Ben, Kızılırmakta geniş mikyasta sulama yapılacak üç ova gördüm. Bunlardan biri Avanos ve ve Arapsundan geçerek Kırşehir cenubunda genişleyen ova ki, Kızılıрмаğın Anadolu ortasında çizdiği büyük kavsin cenub kısmındadır: Bu raporda bunu mevzu bahsetmeyeceğim.

İkinci ova, Kaleciğin 20 - 30 kilometre şimalinden başlayarak Sağpazara kadar imtidad eden ova. Bu ovanın bir kısmına Alagöz ovası, Sultan bucağı diyorlar. Bu sahaya Delice ırmak ve Acı çay vadileri de ilâve olunmalıdır.

[*] Elyevm bu sahanın sulanması için bir Heyeti Fenniye tarafından tedkikat yapılmakta, projeler hazırlanmaktadır.

Uçüncüsü Sağpazardan Salor köyüne kadar imtidad eden ve tamamen Çorum vilâyeti hududu içinde olan ekseriyetle İskilip ve kısmen de Çorum ve Sungurlu köylerini ihtiva eden ova.

Kızılırmak, suyundan en az istifade olunan büyük bir nehrimizdir. Uzunluğu çok olmakla beraber ekseriyetle dar boğazlardan geçer. Bu arzettiğim ovalarda iki kilometreden on kilometreye kadar genişlediği düzlükler vardır. Fakat ne çareki her karış toprağa bir servet cevheri olan o rusubi münbit topraklar mecranın mütemadiyen değişmesile harap olmuş çalılık, ılgınlık, meralar ve sıtmalık yerler haline gelmiştir. Evvelâ mecrayı tanzim ile sel tahribatına sed çekmek ve sonra büyük bir baraj, ovanın iki cenahında iki muazzam kanal, talî kanallar, her karış toprak ekilmiş yemyeşil pamuk, pirinç, kendir, mısır, fasulye tarlaları, bağlar, meyvalıklar, sebze bahçeleri, mamur köyler, kesif sıhhatli bir nüfus. İşte bu güzel yurd köşesiyin hakkı olan istikbal.

Her iki vadide 100 kilometreden fazla devam eden bir iska sahası var, Buralarda pek az bir miktarda pamuk ziraati yapılmaktadır. Bu pamuklar Türkmen kız-

lının tezgâhları için ekilmekte ve kendi ihtiyaçlarına sarfolunmaktadır. Fakat burada pamuk çok bozulmuş bir kozadır. Şimdi hükümet iki seneden beri Osmancıkta Amerika tohumlarile tecrübeler yapmağa başlamıştır. Kleveland tohumları burada iyi netice vermiştir. Uyanık köylülerin bu tohuma karşı talepleri pek ısrarlıdır. Tecrübenin daha bir sene uzamasına tahammülleri yok. O yumurta büyüklüğündeki pamuk yumuğunun ve onun ipek gibi uzun telli pamuğunun tohumunu köylü dört gözle bekliyor. Pamuk ziraati mütehasısı merhum Celâhn Osmancık havalsinin Amerikan tohumları için elverişli olduğunu bir raporunda okumuştum. Vekâletin Belçikalı pamuk mütehasısı Bayo da Osmancık ve İskilip ova ve vadilerinin pamuk ziraatine müsaid olduğunu söylemektedir. Mütehasıs bu yaz mevsiminde mahallinde tedkikat yapmıştır.

Pamuğun devrei hayatı için müsait zaman ve havalar buralarda mevcut olduğu gibi toprak kabiliyeti de müsbettir. Yalnız susuz pamuk ve diğer yaz mahsulâtının buralarda olması mümkün değil. Çünkü kuru ve çok sıcak aylar uzundur. Eğer burada pa-

muk üzerinde esaslı ve geniş bir istihlal programı tatbikına karar verilirse (ki verilmek lâzımdır.) ilk iş su işleri programına bu havzanın da idhali suretile suyun teminidir. Bu temin olununca Ortayaylada hakikaten mühim bir pamuk istihlal merkezi yaratılmış olacaktır. Dünya piyasalarında altun kıymetile ölçülebilen mahdud maddeler içinde pamuk başta gelenlerden biridir. Bütün milletler pamuk ziraatine elverişli ovalar üzerinde kıyametler koparıyorlar. Tabiatın yurdumuza bahsettiği bir çok büyük değerlerden birisi ve belki en mühimmi de pamuk ziraatine elverişli topraklarının çokluğudur.

Bu gün geçimi yalnız az verimli hububata ve kısmen de hayvancılığa münhasır olan bu ovanın sulama sayesinde çeşitli ziraatlara sahne olacağı ve ihracat yekûnlarımıza pamuk, kendir ve saire ile ilâveler yapacakları şübhesizdir. Bu ilâveyi rakkamla ifade etmeğe çalışırsak yani (Sağpazar - Salor) ve (Sağpazardan cenuba doğru Acı çay ve Delice vadileri de dahil Hamzalı köyüne kadar imtidad eden saha) larla ((Salordan şimale Osmancığa ve Osmancıktan Hacı Hamza köyüne ve Kargıya kadar

Lâçin ovası dahil) uzanan dar vadiler ki, bunların yekûnunda en az 400.000 bin dekar sulanması mümkün ve kolay düz ve münbit yerlerin yarısı pamuğa hasredilse 200 bin dekar pamuğun dekar başına vasatı 30 kilodan vereceği safi pamuk yekûnu 6 milyon kilo yani 30 bin balyedir. Bu yekûnü kuruştursak kilosu 30 kuruştan 1 milyon 800 bin lira eder. Bu arazinin diğer yarısına ekilecek ve dikilecek olan hububat, pirinç, kendir, patates, fasulye, soğan, mısır, bağ ve meyvalıklar ve sebze bahçeleri varidatını da aynı miktarda olarak yukarıki yekûna ilâve edersek iska sayesinde Kızılırmağın şimal bölgesine 3 milyon 600 bin liralık yeni bir servet kazandırmış oluruz.

Sulama kanallarına başlanırken bir taraftan da bu mintakaya 8, 10 bin çiftçi iskânının planını hazırlamalıdır ki, araziden azamî randman alınabilsin.. Osmancık ve İskilipte ve Çorumun diğer kazalarında gördüğüm aşlak (aşılı) meyvalar buraların da sulama ile bir Amasya, bir Malatya gibi elma, kayısı diyarı olacağı kanaatini vermektedir. Hulâsa avgunlama (kanalizasyon) ihtiyacı Eti imparatorluğu devirlerinde dahi kendisini

gösterdiği eserlerle sabit olduğu gibi bu zamanda da umran ve refahın en mühim amili olacaktır.

Ziraatin bağcılık şubesi Osmancık ve İskilipte epeyce münkeşiftir. Osmancıkta bir bağcı 35 nevi üzüm ismini beş on dakika içinde saydı. Eski medeniyetlerin buralarda çok kıymetli eserleri var. Bağ mütehasısları için zengin bir tedkik ve taharri mevzuu.

Raporuma nihayet verirken bir

temenniye daha ilâve edeceğim :

Çorum, Osmancık yolu üzerinde ve yüksek bir yaylanın münbit bir ovacığı var. Gölün yazısı. Bunun ortasında en kuvvetli topraklar etraftan gelen sularla bir sazlık yapmış, buna Emir gölcüğü diyorlar. Bu sazlığın küçük, bir kanalla kurutulması kabil. Bu sayede meydana hem kıymetli arazi çıkacak ve hem de bir sıtma kaynağı daha kurutulmuş olacaktır.

Yıldırım Bayazıt — Kadı Bürhaneddin Ahmed'in

ÇORUMDAKİ MUHAREBELERİ

[Anadolu Türklerine ait tarihî menbalar] serisinden birincisi (Bezmü Rezm) adı ile 928 yılında tab edilmiştir.

Farsca olan bu eser; Profesörlerimizden Fuad Köprülünün yirmi bir sahifelik uzun bir mukaddimesini ihtiva etmekte ve eser hakkında bu mukaddimede kıymetli ve ilmî mutalealar yürütülmektedir. Türkmen beylerinden olup 782 hicrî yılında Sivasta bir hükümet kurmuş olan meşhur şair ve âlim Kadı Bürhaneddin Ahmed in hususî bir tarihini teşkil eder. (Bezmü Rezm) in müellifi de yine âlim ve şair ve bir kaç lisane vakıf olan Aziz bin Erdeşir Esterabadidir ve hayatının bir kısmını Kadı Bürhaneddin'in vak'a nüveysliği ile geçirmiş ve bu tarihini yazmıştır.

Bu farsî eser hakkında «Çorumlu» dergisi okuyucularına kı-

SÜLEYMAN Köstekçioğlu
saca şu malûmatı verdikten sonra bu eserin Çoruma tealluk eden kısımları üzerinde durarak Türk tarihi ile meşgul müverrihlerimizin mutalealarına ve bilgilerine muraat lüzumu hasıl olmaktadır:

800 hicrî yılında telif ve tahrir kılınmış olan bu kıymetli eserin 404 ve 405 inci sahifelerinde Çorumu alâkadar eyleyecek epeyce mühim malumat göze carpmakta ve bu kısım müverrihlerimizden Bay Ahmed Tevhid tarafından Türkçeye çevrilerek daha evvel Tarihi Osmanî Encümeni mecmualarında intişar etmiş bulunmaktadır.

(Bezmü Rezm) in verdiği haberlere göre Yıldırım Bayazıtın Çoruma civar bulunan Kırkdilim ve Osmancık kalelerini zaptetmiş olması ve Kadı Bürhaneddin Ahmedî «Çorumlu» sahrasında

harbe davet eylemesi üzerine (Yıldırım Bayazıt - Kadı Bürhaneddin Ahmed) ordularının Çorum ovasına gelerek üç gün devam eden ve (Bezmü Rezm) de heyecanlı bir şekilde bahsedilen bu muharebe Osmanlıların fena halde bozularak ricatları ile neticelenmiştir. Bu muharebede Osmanlıların sarp bir yer ihtiyar eylemelerine rağmen Bürhaneddin'in bir çok fedakârlıklarla fevkalâde hazırlıklı bulunması yüzünden pek kanlı cereyan eyleyen muharebenin tafsilatına ve bozgunluğun suret ve sebeplerine dair Osmanlı devrinin vak'a nüveysleri bir şey yazmamaktadırlar. Hatta Osmanlı tarihlerinde bu muharebeden bahis bile edilmemektedir. Her ikisi de Türk olan bu orduların şu harekâtının tenvir ve tavzihi keyfiyeti «Çorum» tarihini yazacaklar için ehemmiyetli bir mevzudur.

«Çorum» muharebesini müteakip Moğullar Bürhaneddin'in huzuruna gelüb bu fütuhâtını tebrik ile beraber diğer Osmanlı diyarına akın etmeyi teklif eylediklerinden ve Bürhaneddin de bu teklifi ka-

bul ile müsaadede bulunduğundan Moğulların [İskilip, Ankara, Kalecik, Sivrihisar] havalisini kırk gün yağma ettikleri anlatılmakta ve bu yağmaya karşı da Yıldırım Bayazıtın asla kıvıldanamadığı (Bezmü Rezm) de hikâye edilmektedir.

Takriben sekizinci asr' hicrî evailindeki zamana ait bu hadiselerin aydınlatılması «Çorum» tarihi için gereklidir.

Aziz bin Erdeşir Esterabadî Kadı Bürhaneddin'in harekâtını adım adım takip etmek suretile (Bezmü Rezm) ini vücude getirmiştir. İtimada şayan bir eser olduğunu profesörlerimiz bize anlatınaktadırlar.

Osmanlı vak'a nüveyslerinin bu muharebeye ve bu bozgunluğa dair bir şey yazmamaları inhizamı gizlemiş olmalarından ileri geldiği sanılmaktadır.

İmdi bu iki Türk ordusunun «Çorumlu» sahrasında yapmış oldukları muharebeye ve Moğulların da iştirâk eylemiş buldukları müteakip harekâta aid bilgilerini neşretmelerini kıymetli tarihçilerimizden dilemek istedim.

Onuncu Asrı Hicride Çorum

Çorumun onuncu asrı hicrî ahvaline ait dört hüküm sureti daha neşrediyoruz. Bu hükümler eşkıyalık ve soygunculuk yapan bazı adamların tenkiline ve sancak muhafazasında kalacak sipahilerin ahvaline, kanun ve nizama itaat etmişlerince elde edilen insanların resmî makamlar tarafından himaye görmemelerine dairdir.

Hükümlerden birisi 1565 M. 973 H. tarihli olup Çorum beyine gönderilmiştir. Bu hükümde Çorum ile Çankırı vilâyetlerinin sınırını teşkil eden yerlerde yol kesenlerin zuhur ettiğini ve Çankırının Karı örtüce, Çorumun da Cukurolu köylerinin eşkıyaları himaye ettikleri, bunlara yataklık ettikleri, bundan başka bunlara Çorum sipahilerinden üç neferin de ayrıca yardımda buldukları zikredilmektedir. Bunlar hükümet vasıtasıyla yakalandıkları zaman (korkumuzdan eşkıyalara yardım ettik, onlara at ve erzak verdik) diye

Hikmet Turhan DAĞLIOĞLU

cevap vermişlerdir. Halbuki sancak beyi bunların yalan söylediklerine kanî olduğundan haklarında takibatta hulunulması ve neticenin bildirilmesi emredilmiştir. Bu hüküm Çorum sancak beyinin kapu kethudaşı vasıtasıyla gönderilmiştir.

İkinci hüküm ise : Kasaba ve köylerde tüfekte gezerek soygunculuk edenlere dair olup 1567 M. 975 H. tarihli bir hükümdür. Avlanmak behanesile silahlı olarak köylere çıkan ve halktan düğün yapacağız diye para ve koyun toplayan insanların çoğalmış olduğu bu devirde hükümetin ciddi tedbirler almak lüzumunu hissetmiş olduğu bu hüküm bize temamile göstermektedir. Bu devirde mahallî otoritelerin de bunlara göz yummakta olduğunu hükmün ifadesinden anlarız. Yeniçerilerden maada her kimin elinde silah bulunacak olursa derhal müsadere edilmesi ve buna müsama-

ha edenlerin şiddetle tecziye edileceği hükümde kat'i surette tasrih edilmiştir.

Üçüncü hüküm ise : İskilip kadısının naibi Alâeddin halifenin bir mektubu üzerine Çorum, Osmanlık ve Çorumda dağınık surette gezen kürtlerin kadısına gönderilen bir hüküm olup 1574 M. 996 H. tarihidir. Hükümde Hacı Hamza kazasından Kara Mehmed, Kara Mahmud ve Şaban ismindeki eşkıyalar şark seferine giden askerlerden bazılarını öldürdükleri, bundan başka sipahi oğlanları ağası Ali ağanın yolunu kesüb maiyetinden dört kişiyi yaraladıkları ve İskilip kazasına tabi Ahad yakası köyünden bazı müslümanların zevcelerile oğullarının ırızlarına tasallut ettikleri yazılmaktadır. Resmî makamlar bu adamları ele geçirmek istedikçe Hacı Hamza kadısı Muhiddin bunları himaye ederek ele vermemek istediği hükmün mutalesından anlaşılmaktadır. Halbuki halk bu eşkıyaların ellerinden bizzat kalmış oldukları için sancak beyine şikâyet şikâyet üstüne müracaat etmişlerdir. İstanbul hu adamların her halde yakalanması ve haklarında lâzım gelenin yapılmasını emretmektedir. Kurû ge-

Dördüncü hüküm ise : Çorum muhafazasında kalacak olan otuz sipahiye dair olan bir hüküm olup 1587 M. 996 H. tarihidir. 996 senesinde Osmanlı ordusu şark seferinde yani İran cephesinde bulunmaktadır. Bu itibarla memleketin bir çok tarafları boş denebilecek bir hale gelmiştir. Fırsat kollayan bir takım adamlar eşkıyalığa çıkmışlar, memleketi kassup kavurmağa başlamışlardır. Bunun üzerine senelik timar miktarı fazla olmayan otuz sipahinin sancak muhafazası için kalmaları münasip görülmüştür. Ameli manda olmayan otuz nefer sipahinin defterlerinin tanzim ve mühürlenerek Sivasta bulunan Beyler beyine gönderilmesi hükmün mutalesından anlaşılmaktadır. Bu hususta da evvelce sui istimal yapılmış olacak ki kalacak sipahilerin ellerine ayrı ayrı müstakil hüküm verileceği tasrih edilmektedir. Sipahilerin kendi havalarında gezmemeleri ve ehli fesad ve eşkıyaya fırsat verilmemesi ve vazifesini ihmal edecek sipahilerin dirliklerinin kesileceği ve bizzat sancak beyinin mes'ul edileceği hükümde birer birer yazılmıştır.

Üçüncü Muradın saltanat devrine tesadüf eden bu hükümden

Anadolunun ne halde bulunduğu ve devletin İran seferlerinden nasıl ziyan gördüğü pek sarîh olarak anlaşılmaktadır.

Onuncu asırda Çorumun ictimai, idarî, askerî, iktisadî, Adlî,

malî durumunu aydınlatan bu vesikaların tarihleri aydınlatmak bakımından yaptıkları hizmetin küçük te olsa faydalı ve lüzumlu olduğuna şüphe edilmemelidir.

Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda

NAZMI Tombuş

—Baş tarafı 19 uncu sayıda—

Bu hadiseden Müverrih Âli ile Kurd oğlu Süleyman ağa arasında mübhem bir münasebet seziliyor. Bununla eldeki diğer bilgilerin birleştirilmesi şu ibhamı oldukça aydınlatmaktadır.

(Müverrih Âli) torununun (Kurt çelebi) olduğu tevsik edilmiş, (kurt oğlu Süleyman) ağanın babası adının Mustafa olduğunda sözü geçen vakfiye münderecatından anlaşılmıştı. Yalnız Mustafanın babasının kim olduğuna ve hal tercümesine dair bir bilgi yoktur. Bu açıklığı aşağıdaki mantıkî ve makul sebeplere, vesikardaki karine ve emarelere istinaden aşağıdaki şekilde kapatmak ve izah etmek mümkün olabilir.

1 — Mevcut ve elyevm cari an'aneye göre Kurt çelebi, maruf bir şahsiyet olan dedesi (Âli) nin asıl ismi olan (Mustafa) yı oğluna isim olarak vermiştir.

2 — Mustafa babası Kurd çele-

lebinin ismini soy adı olarak almış (Kurd oğlu) lakabile anılmıştır.

3 — Mustafanın oğlu Süleyman da babasının soy adına tevarüs etmiş (Kurd oğlu Süleyman ağa) olmuştur.

4 — Âli ve Süleyman ağa arasındaki batınlarda tarih ve zaman itibarıyla riyazi bir mutabakat vardır. Çünkü Müverrih Âli'den sonra oğlu Abdülfettahın 1008 Abdülfettahın oğlu Kurd çelebinin 1070, Süleyman ağa bin Mustafanın ise 1163 tarihlerinde hayatta oldukları malumdur.

5 — Müverrih Âlinin yaptırdığı bir hamamın Kurd oğlu Süleyman ağaya intikal ederek vakfedildiği de sabittir.

6 — Âli ve evlâtları hakkında elde edilen dört kıta şeriye mahkemesi hüccetinin, Kurd oğlu Süleyman ağa medresesinin ilk teessüsünden beri babadan evlâda

geçmek suretile müteselsilen müderrisleri bulunan Leblebici zadelardan son müderris Ahmed Feyzi efendi nezdinde mahfuz kalması da her iki aile arasında böyle bir münasebet mevcudiyetini anlatan kuvvetli emarelerdendir.

Gerçi bu nüshamızın vesika kısmında munderiç arapça bir vakfiyede mevkuf bir dükkânın tahdidi münasebetile 980 hicri yılına tekaddüm eden senelerde Çorumda yaşamış bir Kurd oğlu daha bulunduğu anlaşılıyor. Merzifonda ve daha başka taraflarda yine Kurd oğlu soy adı ile anılan bir çok aileler bulunduğunu da biliyoruz. Fakat mücerred bir isim tevafuku dolayısıyla Süleyman ağanın bu ailelerden her hangi birine mensubiyetini iddia etmek mümkün değildir. Binaenaleyh aksine bir delil zuhur edinceye kadar, şimdilik yukarıda izah edilen delillere dayanarak Âlinin nesebini Kurd oğlu Süleyman ağa ile birleştirebiliriz.

Şu halde Kurd oğlu Süleyman ağa, Müverrih Mustafa Âli efendinin beşinci göbekte evladı demek olur.

Kurd oğlu Süleyman ağa

Süleyman ağanın, hal tercümesini tamamen bildirecek elde

malumat olmamakla beraber mevcudun ziyadan kurtarılması için bu hususa ait bilgileri bilmünaseşuracıkta toplamak faydeli olur kanaatindeyiz.

Süleyman ağa; Müverrih Mustafa Âli efendiye mensup sayılmasa bile yine namı Çorum tarihine saygı ile yazılacak başlı başına mühim bir simadır. Ne vakit nerede doğduğu bilinmiyor. Bu zatı vakfiyesi, vakfedilen asârı, halk ve saz şairleri tarafından yazılmış Çoruma aid bazı vak'aları hikâye eden destanlar delâleti ile tanımaktayız.

Bu destanlardan birisi Kul Mustafa, diğeri âşık Feyzullah tarafından söylenmiştir. Üçüncüsünün kaili mechuldür. Bu destanlar bize, Osmanlılar devrinde Anadolu da daima yer yer zuhur eden ve bir türlü arkası kesilmeyen isyan ve itişaş hareketlerinden birini daha anlatmakta ve hadisede Kurd oğlu Süleyman ağa tarafından gösterilen yararlıklarını hikâye etmektedir. (1)

İsyan 12 inci hicret yılının ortalarında vuku bulmuştur. Asiler bir takım mazul beyler beyi ve-

[1] Bu destanlar dergimizin ikinci sayısının 6 - 14 üncü sahifelerinde munderiçtir.

sair eyalet ümerasının başlarından dağılan yersiz, yurdsuz, işsiz, güçsüz kalmış eli silahlı (Kapusuz) denilen serserilerden mürekkeptir. Bunlardan 1700 kişilik azgın bir guruhun başına (Genç Osman) (2) adında bir şaki geçmiş otuz bölüğe ayırarak teşkilâtlandığı bu çapulcu çetelerini kumandası altına almış, etrafa saldırmış, uğradığı köy ve kasabaları talan ve viran etmeğe koyulmuştur.

Şekavet hareketi Erzurumdan başlamıştır. Şakiler Erzurum valisini inhizama uğrattıktan sonra Sivas havalisine saldırmışlar (3)

[2] Mezkûr destandan :

Genç Osman idi melunlar başı

Meydanda kaldı ol itin leşi

Kul Mustafa

Bu Genç Osmanın Abaza paşanın bölük başlarından olan Genç Osman olmadığı; vak'anın da abaza isyanı ile alakadar bulunmadığı muhakkaktır. Çünkü vak'a kahramanı Kurd oğlu Süleyman ağanın 1163 de sağ olduğu vakfiyesile sabittir. Meşhur abaza isyanı ise 1033 senesine tesadüf eder. Bölük başısı Genç Osmanın bahis mevzuu isyanın başında bulunabilmesi ise en aşağı 150 yaşını idrak etmesine mütevakkıftır.

[3]

Yine zuhur etti askeri isyan

Erzurum valisi inhizam etti.

Kul Mustafa

Erzurumda aldı Kapusuz ünün

Âşık Feyzullah

Amasya, Merzifon üzerine yürümüşlerdir. Mukaa gelen çarpışmalarda galip gelen şakiler bu kasabaları ve köylerini vurduktan, Gümüşhacı köyünü de yağma ettikten sonra (4) Çoruma müteveccihen hareket etmişler, Döğenci çayırında çadır kurmuşlar (5) Keskin, Bozoktan da muavin kuvvet celbederek Çoruma şöyle haber göndermişlerdir.

Yazmışlar Çoruma vermezüz aman
Eğer iri eğer uşak kırarız heman
Ururuz kılıcı aluruz meydan
Namımız Üsküdar da devlete gitti.

Erzurumdan sökün etti keleşler

(*)

Zaptına âcizdir beyler beyiler

Sivas iline ateş koydular

[4]

Bin yediyüz deyü geldi haberi

Otuz bölük başı yekpare çeri

Amasya şehrine vurdu pençeyi

Nale ve zarları ayyuka yetti

Merzifon üstüne yeğin vardılar

Alaylar kurup cenge durdular

Hikmeti ilâhi şehri bozdular

Koç yiğitler kırıldı kelleler gitti

Kul Mustafa

[5]

İşitildi bu haber Çorumda heman

Gümüşhacı köyü evliyor figan

Döğenci çayırında oldular mihman

Çoruma elçiler hem gelip gitti

Çorumlular bu fena haberi alınca Yozgatta Çapan oğlundan Osmancık, İskilipten imdat talep etmişler (6) aynı zamanda da on kise akça (7) vadederek işi savsaklamak (*) vakit kazanmak istemişler, bir taraftan da müsellim Kurd oğlu Süleyman ağanın başbuğluğu altında toplanmışlar, meteris kazmıya, müdafaa tertibatı yapmaya başlamışlardır. (8) Eşkiya yapılan para teklifini kabul

[6]

Çorumlu birikip şer'a vardılar
Hükümü ilâhiye boyun verdiler
Osmancık İskilip meded dediler
Gelmedi cümle arâz eyledi gitti
Kul Mustafa

[7]

On kise akça ikrar ettik almadı
Çapan oğluda imdada gelmedi
Âşık Feyzullah
Çapan oğlundan imdat gelmedi
Gürledi çatladı sonu gelmedi
Emri padişaha amel etmedi
Hakkında kem sühan söylendi gitti
Umulur kendinden yiğitlik adı
Büyüdükçe bozulup kalmamış tadı
Elhamdülillah imdadı nasip olmadı
Kem ayar imiş mihenge vuruldu gitti
Kul Mustafa

[*] Tehir etmek, geri bırakmak.

[8]

Müsellim ağa bu işte oldu merdane
Vücudün sarfedüb çıktı meydane

etmemiş. Düğenciden (**) kalkmış, Elvan Çelebi köyünden içeridere bağlarının başından aşarak Çoruma yürümüş, kasaba civarındaki Pirbaba tekkesi üstünde tarafeyn karşılaşmışlardır. (9)

İlk hamlede eşkiya başı genç Osman maktül düşmekle beraber bu çetin savaş on sekiz gün devam etmiş (10) Çorumlular meteris içinde bayram yapmağa mecbur olmuşlardır, Nihayet eşkiya otuz, kırk kadar maktül vererek kat'i bir hezimete uğramıştır. (11)

Kurd oğlu Çoruma verdi nizami

Geydi alâti harbi esbabı darbi

Kul Mustafa

[**] Çoruma 20 kilometre mesafede
bir köydür.

[9]

Kapusuz askeri geldi elvane
Kul Mustafa
Dere bağlarının başında aştu
Tekkenin üstünde eyledik cengi

[10]

İptida cenkte Genç Osman düştü
Âşık Feyzullah
Cenk harbelere vuruldu tura
Vuruldu Genç Osman serildi yere
Çorumda on sekiz gün ceenge durdular
Kul Mustafa

[11]

Çorumlu bayramı meteriste kıldı
Âşık Feyzullah
Otuz kırk kadarı kırıldı gitti
Kul Mustafa
Kapusuz askerinin bozuldu dini

Müsellim Kurd oğlu Süleyman ağanın bu savaştaki yararlıklarını, evsafını şairlerimizin dilinden dinlemek daha münasip olur.

Tekyenin üstünde eyledik cengi
Elinde kattare önünde kendi
Müsellim ağamız kahreman dengi
Urun şahbazlarım dedi Kurd oğlu

**

Kanlı köpük saçı altında atı
Keleşlere düştü korku heybeti
Vezirlerden artık etti gayreti
Urun şahbazlarım dedi Kurd oğlu

**

Bu yiğitlik haktan sana verildi
Keleşlere aç kurd gibi sarıldı
Koç yiğitler hep başına derildi
Urun şahbazlarım dedi Kurd oğlu (*)

**

Kimler gördü böyle cengi urumda(1)
Beylik arslan gibi durur yerinde
Koç yiğitler yetişmiştir Çorumda
Seddi iskender oldu Kurd oğlu
Gün bu günki gün der Süleyman ağa
Âşık Feyzullah

[1] Sivas vilâyeti.

Kurd oğlu ol gün oldu Süleyman Nerreşir divlere vermezdi aman
Kendüde kalmadı zerrece isyan
Defterine cennet yazıldı gitti

**

Padişahım sana eyleriz düa
Emrini Çorumlu eyledi eda
Ferman padişahım der Müsellim'ağa
Namını haşredek söyletti gitti

**

Kul Mustafa eder koptu taraka
Adüvler askeri karıştı hake
Ünü erdi Horasana İraka
Çoruman erliği söylendi gitti
Kul Mustafa

Çorumu, belki bütün Osmanlı ülkesini muhakkak bir kargaşalık ve felâketten kurtaran bu cesur ve kahreman zatın ünü İstanbula kadar aksetmiş, bu yararlığına karşı kendisine kâfi miktar zekat iradi tahsis olunmuştur.

Son zamanlarda dergâhı âli zaimleri zümresine geçerek İstanbul'da Demir kapu civarında daye hatun mahallesindeki hanesinde istirahatâ çekilmiş, bu sırada yani 1162 senesinde evvelce Çorumdaki mahalli ikameti olan Emir Ahmed mahallesinde bulunan evi yanına on dört odalı bir medrese yaptırmış, bunun idare

ve idamesi için de bu günkü bira-
yiçe 10000 (*) liralık kadar bir
akar ve irad tahsis ederek 1163
senesinde vakfiyesini tanzim et-
tirmiştir.

Memleket ve milleti uğrunda
gösterdiği fedakârane ve kahre-
manca mesai ile herkesin hürmet
ve muhabbetini kazanan Süley-
man ağa bu tesisatı ile de hayır
perverliğini, maarif severliğini irae
ve isbat etmiştir.

Bu vakıf; ekseriyetle görül-
düğü gibi binlerce lira değerindeki
malının iradından bir kaç kuruşunu
pek cüz'î bir hayre vakf, müteba-
kisini evlâd ve ahfadına tahsis
ederek mevcut mallarının musa-
dere ve tecavüzden masuniyeti
ve evlâdları elinde kalması endi-
şesinden mütevellid hodperestane
bir emel ile tesis edilmemiş, bil-
akis vakfedilen emlak ve arazinin
tamam varidat ve iradi memleket
ilmü irfanının yükselmesi gaeesi-
ne müteveccih bir ciheti hayra
tahsis olunmuştur.

Bilhassa mumaileyhin, vakfi-
yesine (vakfı mezburun nezareti
hazreti sadr azamide ola ve şü-
rutu vakfı mezkûrun tebdil ve tağ-

[*] 19 uncu sayımızdaki yazı notunda
satılan vakıf değerinin bedeli 4000 lira ya-
zılacak yerde 400 yazılmıştır.

yiri ve taklil ve teksiri merreten
badeuhra yedinde ola) diye şart
koyması ne kadar uyanık fikirli,
ince düşünceli, ileri görür bir zat
olduğunun bariz bir misalidir.

Şimdiye kadar gördüğümüz
vakfiyelerde, koyduğu şartın en
küçük bir cüz'ünü bile tebdil ve
tağyir edenlere hatır ve hayale
gelmedik beddua eden dar düşün-
celi kısa görüşlü vakıflara tesadüf
ettik. Fakat müruru zamanla
ictimai ve hayati şartlarda bir
çok değişiklik olmasının zarurî
ve ona uyulmasının da mecburî
olduğunu düşünüb takdir ederek
Kurd oğlu Süleyman ağa gibi
vakfiyesine şart koyanları gör-
medik.

Süleyman ağanın nerede ve
ne zaman vefat ettiği şimdilik
mechuldür. (12)

Erkek evlâdı olmamıştır. Vefatında yalnız bir kızını varis bırakmıştır. Kızının hakikî ismi de maalesef öğrenilemedi. Küçükken (hastalıklı olduğundan (Çorlu Kız) diye anılmış. Bu kız Ali paşa

[12] Bundan sonraki bilgiler Süleyman ağanın hayatta bulunan en yaşlı torunlarından Ticaret odası kâtibi Bay Avni validesi Bayan Zekiye'nin ana ve babasından işittiği müteselsil rivayetlere istinad etmektedir.

isminde bir zat ile evlenmiş, Memiş isminde bir oğlu olmuştur. (13) Memiş ağa, Hatice, Emine isimlerinde iki kız, Süleyman adlı bir oğul bırakmıştır. Hatice Alaybeyi oğlu Hacı Ömer, Emine de Hacı Osman ağa ile evlenmişlerdir. Süleyman, Eniştesi Hacı Osman ağa ile Bağdada gitmiş orada bilâveled vefat etmiştir. Kurd oğullarının milki olan hane de bu suretle Alaybey oğullarının eline geçmiştir.

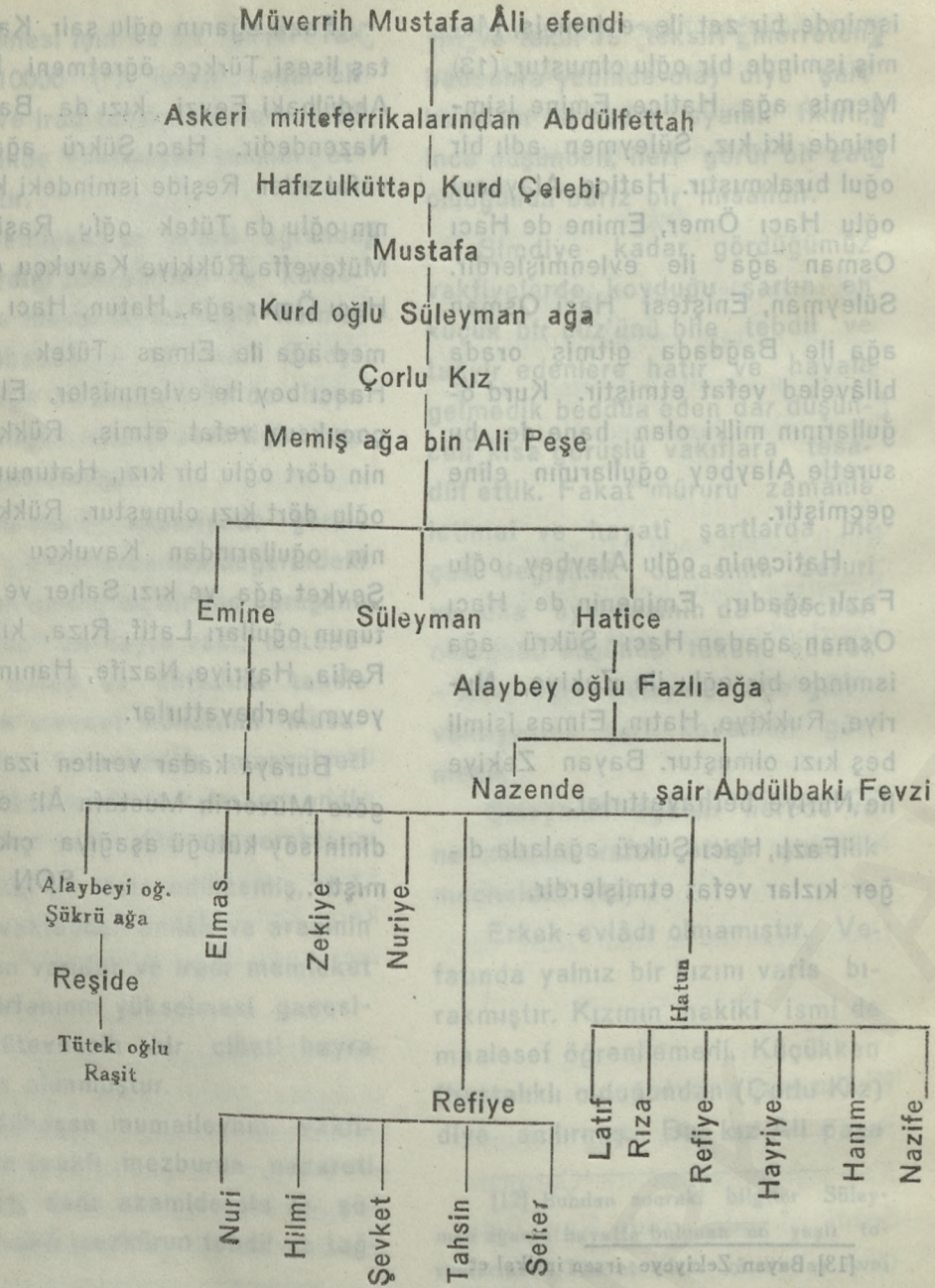
Haticenin oğlu Alaybey oğlu Fazlı ağadır. Eminenin de Hacı Osman ağadan Hacı Şükrü ağa isminde bir oğlu ile Zekiye, Nuriye, Rukkiye, Hatun, Elmas isimli beş kızı olmuştur. Bayan Zekiye ile Nuriye berhayattırlar.

Fazlı, Hacı Şükrü ağalarla diğer kızlar vefat etmişlerdir,

[13] Bayan Zekiye'ye irsen intikal etmiş bakır bir tabak ve kapağı üstünde (Sahibi Memiş bin Ali peşe 1236) yazısı vardır,

Fazlı ağanın oğlu şair Kaba-
taş lisesi Türkçe öğretmeni Bay
Abdülbaki Fevzi, kızı da Bayan
Nazendedir. Hacı Şükrü ağanın
vefat eden Reşide ismindeki kızının oğlu da Tütek oğlu Raşittir. Müteveffa Rükkiye Kavukçu oğlu Hacı Ömer ağa, Hatun, Hacı Ahmed ağa ile Elmas Tütek oğlu Haacı bey ile evlenmişler, Elmas çocuksuz vefat etmiş, Rükkiye'nin dört oğlu bir kızı, Hatunun iki oğlu dört kızı olmuştur. Rükkiye'nin oğullarından Kavukçu oğlu Şevket ağa ve kızı Saher ve Hatunun oğulları Latif, Rıza, kızları Refia, Hayriye, Nazife, Hanım el-yevm berhayattırlar.

Buraya kadar verilen izahata göre Müverrih Mustafa Âli efendinin soy kütüğü aşağıya çıkarılmıştır. SON

Ebüssuud Efendi

RIFAT Arıncı

On beşinci asır, Osmanlı imparatorluğunun yükseliş çağının bir zirvesidir.

Memlekette imparatorluk rejimi şahsiyetini bularak üç kıt'anın iltisak noktasındaki yerinde doğu ve batı devletleri müvazenesinde büyük roller oynamıştı; Ulusal kültür İstanbul medreselerinde asrına göre layık olduğu inkişafa malik olmuştu. Böyle bir çağda ulusun başına geçen Kanunî, kanı, ruhu temiz, zekâsı keskin, âlim. şair ve kudretli bir padişah olarak görüyoruz. Öyle bir padişah ki; Sokullu Mehmed paşa gibi bir sadrazamı, devletin hududlarını tâşimal ufuklarına kadar genişletmek emelindedir. Sinan ve Davud gibi mimarları, eski dünya şehirlerinin saçaklarını, dinin minarelerini bulutlara kadar yükseltmek istiyor. Ebüssuud gibi bir şeyhülislami, Türk kültürünü kutuplara kadar götürmek azminde idi. Kanunî on beşinci asrın şahkasında bir zirve

Sokullu, Mimar Sinan ve Ebüssuud o zirvenin birer burçları olmuşlardı.

İşte Osmanlı imparatorluğunun böyle cihan mukadderatına hakim olduğu bir zamanda ve zeminde çok önemli rol alan Mehmed Ebüsuud, İstanbulda halen metres (Müderris) çiftliği denilen ve o zaman babası Şeyh Muhiddine tahsis edilmiş bir köy olan çiftlikte veya (Vidos) köyünde, yahutta Eyuba yakın tokmak tepe mevkiindeki yine babası için Bayazid Veli tarafından yaptırılan Sivas tekkesinde hicri 896 saferinin 15 ve 19 uncu çarşamba gecesi doğmuştur.

İlk tahsilini babasından alarak 10 yıl İbni Kemal'in dersine giderek imlâ ve inşayı öğrendi. Yüksek tahsilini ve edebiyatı Müeyyed zadedden tahsil etti. [1] Sonra Mü-

[1] Müeyyed zade: Yıldırım zamanında yaşayan Amasyalı şeyh Ali Yar'ın torunlarından. Bu aileye (Divriki! zadelere)

eyyed zadeye damad olduğunu görüyoruz.

İkinci Bayazid, Ebüssuudun bilgi ve zekâsını takdir ederek de derler.

Bu vesile ile şunu da kaydetmek isterim : Müeyyed zâdeler esasen İmad oğullarına akrabadır. Evvelki nushada çıkan birinci makalemizde Ebüssuudun aile hüviyetini incelerken 1494 tarihlerinde Anadolu'ya geldiklerini kaydetmiştik. Halbuki Amasya müverrihi Kadı Hüsameddin, daha evvel bu ailenin Amasyada bulunduğunu ileri sürmektedir. Amasya tarihine göre hicri 700 tarihlerinde Amasya müderris olarak bulunan Necibeddin Musa elhalâtî, İmad oğullarının dedesidir. Bu takdirde şeyh Muhiddin babası Mustafa İmadinin Amasya ile de ailevi münasebeti olduğunu kabul etmek lâzımdır. Binaenaleyh ; karanlıkta kalan takriben iki asırlık bir devreyi de bu suretle aydınlatmış oluyoruz. Yalnız, milâdî 1494 tarihi ile hicri 700 tarihi arasındaki farkın telifi iktiza etmektedir. Amasya tarihinin bu husustaki malûmatını aşağıya alarak ötesini ilerideki tedkiklerimizde bırakıyorum :

"Halâtî sülâlesi, Amasya müderrislerinden 700 evailinde vefat eden Necibeddin Musa Elhalâtî evladına denür. Bunlar İmadî, Mes'udî namları ile iki fırkaya ayrılmıştır. Her biri müteaddit şubelere inkişam etmiştir. İmadilerden şeyh Müeyyed zâde, Köprülü zâde ve Çakal zâde şubeleri Amasyadan ve Şeyhulislam Ebüssuud efendi sülâlesi İskilipten teferru ederek herbiri Amasyada, İstanbulda diğer şubeler tesis etmiştir. Amasya tarihi Husameddin C. 1 S. 321, 322.

daha genç yaşında iken ona 30 akçalık bir ulûfe de bağlamıştı. Bir hayli zaman Kazıasker Seydi Süleyman efendinin de mülâzimetine devam etti. Kemal paşa zâde Çankırı müderrisliğine tayin etmiş ise de kabul etmiyerek özür diledi.

922 de İnegöl medresesi müderrisliğine tayin olunup 926 da ayrıldı. On ay açıkta kaldıktan 927 de İstanbulda Davud Paşa medresesi müderrisliğine, 928 de Mahmud Paşa medresesi müderrisliğine, 931 de Gekbuzada Vezir Mustafa Paşa medresesi müderrisliğine, 932 de Bursa Sultaniye medresesi müderrisliğine, 934 de İstanbulda Medaris'i Semandan Müftü medresesi müderrisliğine, 939 da Bursa kadılığına, [1] 940 ta İstanbul kadılığına, 952 Şabanında şeyhulislam Fenarî zâdenin tekaüde sevkile yerine İmparatorluğun 14-üncü şeyhulislamı olarak tayin edilmiştir. Mehmed Ebüssuud, tarihte Ebüssuudül imadî, [2] Hoca

[1] Amasya tarihinde C. 3. S. 234 Husameddin (İmad oğullarından Ebüssuud efendi 904 sâlinde Amasya kadısı olmuştur.) demektedir. İse de bu tarihte Ebüssuud 8 yaşında olduğundan, Amasyada kadılığını kabul ederken bulunduğu tarihi tahkik etmek icap ediyor.

[2] Ebüssuudun babasının ydrdu, İskilip, yani İmad şehridir.

Çelebi, [3] Müftiyüssekalayn [4] lakaplarıyla tanınır ve anılır.

Kanununin en çok sevdiği bir şahsiyet olan Ebüssuud, Bayazid Veli ve Kanununin en yakınlarından. Hatta, Kanunî Süleyman Sigetvar seferinde Nişten yazdığı bir mektupla Ebüssuud'un hal ve hatırını sormuştu. Kanunî'nin Ebüssuud'a karşı olan sevgi ve saygı ile süslü samimiyetini ifade eden ve Suud Yavısı tarafından bize gönderilen bu mektubunu aynen aşağıya alıyoruz :

"Halde haldaşım, sinde sindaşım, Ahiret karındaşım. tariki hakta yoldaşım Molla Ebüssuud efendi

[3] Âlim oğullarından olup ilim yolunda çalışanlara eskiden Çelebi derlerdi.

(4) Osmanlı mitolojisine göre, Ebüssuud insan ve cinlere fetva verdiğinden (Müftiyüssekalayn) denilmiştir. Anlatıldığına göre bu hikâyeye şöyledir : Ebüssuud İstanbul medreselerinde okurken kendisine cinli bir hücre veriliyor, bir müddet sonra cin padişahının kızı Ebüssuudu tanıyarak ahlak ve güzel seciyesini babası cin padişahına bildiriyor. Cin padişahı Ebüssuudla görüşüyor, çok beğenerek :

"Ben seni bize şeyhulislam tayin ettim, bize de fetva vereceksin," diyor.

Bu suretle Ebüssuud, insan ve cin manasına gelen (sekaleyn) arapça kelimesile müfti kelimesi birleştirilerek insan ve cinlerin müftisi anlamında (Müftiyüssekalayn) unvanile şöret sahibi oluyor.

hazretlerine.

Duayı bihad ibrâğından sonra nedir haliniz ve nicedir mızacı lâzımül imtizacınız? Hazreti Hak hizaneî hafiyesinden kemali kuvvet nihayet selâmet müyesser eyleye. Bimennihi ve keremihi lutâflarından niyaz olunurki evkatı mübarekede bu muhlislerin kalbi şeriften ihraç ve iz'âç etmeyeler. Olakim küffarı hakisar münhezim ve mükedder ve asakiri islam umumen mansur ve muzaffer olup rızaullahe muvafık ola.

Eddua sümme eddua bendei huda Süleyman bi riya [5]

İlâhî hüviyeti Ebüssuud, mimarî üslubu Mimar Sinan tarafından vücade getirilen Süleymaniye caminin yapılmasına milâdî 1550 ilk baharının güneşli bir gününde Beyzid tepesinde tesviye edilen meydanlığa ayakları zincirli (3000) forsa getirilmiş, temel çukurlarını kazıyordu. Ebüssuud, mihrap yanındaki temel kısmına ilk temel taşıyı koymak suretile bir tören de yapılmıştı. Zamanında yapılan

(5) Bu mektubu Suud Yavısı, merhum muallim Cevdet beyin eserlerinden olan (inkılâp müzesi) isimli eserden alarak gönderdiğini bildirmektedir.

mabetle de mimarî dehayı gösteren Sinan ise, kudsal varlığının maddî ve manevî temellerini atan da Ebüssuud'dur.

Binaenaleyh, Kanunî Süleyman, Sokullu, Mimar Sinan ve E-

büssuud ile ayrılmaz bir bütün olarak tanımak gerektir.

Kışın Zeyrekte, yazın Sütlücede oturan Ebüssuud, Şair Baki ve Nev'i ile sık sık musahabelerde bulunurdu.

—Sonu Var—

Gönklerden Derlemeler :

Derleyen :
EŞREF Ertekin

YARIM DESTAN [*]

Cenge girsin dilâverler çekilsün tiğ ve teberler
Dökülsün meydana serler adüvler lâmekân olsun

Biriksin cümle sipahi beklesinler barigâhi
Geir derler Acem Şahi ko gelsin imtihan olsun

Mecnunî medheder heran Gazi Sultan Mehmet han
Dilerim Hurile Gilman yeri bağı cinan olsun

[*] Bu yarım destanın üst tarafını bulamadık. E imize geçerse tamamlayacağız.

DESTANI BELGRAD

Nakledem dilden hikâyet Belgradın üstüne
Koptuğun gördüm kıyamet Belgradın üstüne

* *

Çare bulmaz sahibi tedbir olanlar neylesün
Emri Haktır bu felâket Belgradın üstüne

* *

Nice canlar ayrılıp yurdundan oldu bu mekân
Sine uryan dide giryan eyleyüp ahü figan

* *

Yalnız bir ben değil dahi nice ehli iman
Çekmede gamle gasavet Belgradın üstüne

* *

Kimi şehid gazidir mesken bulup Cennette has
Nice can düşman elinde kılmada matemle yas

* *

Bîn bir ismin hurmetiçün eyle düşmandan halâs
Ya ilâhi ver selâmet Belgradın üstüne

* *

Hep gaza etmeğe hazır oldular sol sağile
Ol veziri ağzam ağa hep bütün ocağıle

* *

Zati pâk Sultan Süleyman kendisi sancağıle
Yürüsün sahip keramet Belgradın üstüne

* *

Derki (Âşık Hasan) bizde bu gamler variken
Mümkün olur mu gülerüz kalbimiz ağlar iken

* *

Ahü feryad eyleyüb' bu derd ile yanar iken
Pek yazık oldu harabat Belgradın üstüne.

TÜRKiYİ CEZAIR[*]

Gördüm Cezairli neler demiştir
Vermeziz oğlunu bilsin ol kâfir

* *

Biz anı gönderdik Sultan Ahmede
Kara haberlerin alsun ol kâfir

* *

Yine büktük İspanyanın belini
On iki bey ile aldık oğlunu

* *

Hoş beklettik size Mısır yolunu
Hele ettiğini bulsun ol kâfir

* *

Nemsenin başında yanar taç olur
Erir iner yüreğinde tunç olur

* *

Esirlerin ahın almak nice olur
Var imdi derdiyle ölsün ol kâfir

* *

(Âşık Halil) eder gördüm düşünü
Ağlıyordu silme gözün yaşını

* *

Kilisenin daşlarına başını
Bir çok zaman çalmış olsun ol kâfir

* *

Yürütmeziz Akdenizde gemini
Hakkı koyup puta verdin dinini

* *

Gel şeytana verme sen imanını
Bari müslüman olmuş olsun ol kâfir

[*] Bu defa neğrettiğimiz ikisi tamam birisi yarım şu üç destan da Millî Kütüphanede 2137/208 no. da kayıtlı cönkten derlenmiştir.

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

714

Neme lâzım
Neyleyim neme lâzım
Benim bir tanem yeter
Gayrisi neme lâzım
Çekerse yarım çeker
Ancak benim niyazım
Niyazım çekmek için
Benim bir tanem lâzım

715

Ne duruyon orada
Ben yanıyom burada
Yar beni göremiyor
Karlı dağ var arada

716

Niyaz eyledim yare
Bulmadım derde çare
Dünyayı terk eyledim
Düşmanlar baki kala

717

Niyazım hakka olsun
Kabrim nur ile dolsun
İmanım yoldaş olup
Durağım cennet olsun

718

Oğlan adı Mustafa
Gir koynuma sür safa
Ne ben öldüm kurtuldum
Ne sen geldin insafa

719

Oğlan adı Muhammed
Ağzı gül koynu Cennet
İllerin yari geldi
Hanı bizim muhanet

720

Oğlan adın Hüseyin
Fermaneni Kasayım (1)
Anan çeksün kahrını
Ben bağrıma basayım

721

Oğlan adın Osman'lır
Pencereye yaslan dur
Kızı sana vermezler
Kızıl altun seslendir

722

O yar beni
Öt baykuş oyar beni

[1] Fermane: Bir nevi Tayyür kesilmeksizin kıvırmak suretile her hangi uzun bir şeyi kısaltmak.

Sineme bir kurd düştü
Oydukça oyar beni
İllerle güler oynar
Tanımaz oyar beni

723

Okka püskül başında
Kalem oynar kaşında
Yenile bir yar sevdim
On üç on dört yaşında

724

Ortaya fener geldi
Kalhime neler geldi
Genç yaşının içinde
Başıma neler geldi

725

Ocak başında kurşun
Düşün yüreğim düşün
Hep kuşlar yuva yapmış
Ben bir yuvasız kuşum

726

Odanı kireç eyle
Yüzünü güleç eyle
Derdinden ölüyorum
Bana bir ilâç eyle

727

Odaya serdim halı
Boyu ireyhan (2) dalı
Doğru söylen ey dostiar
Kimin var böyle yari

[2] Reyhan demektir. Fesleğen dahi derler.

78

Odanın camı kırık
Gideli boynum buruk
Kimselere vermesün
Hudâ böyle ayrılık

729

Oyanıklar
Uyurlar oyanıklar
Uyuyanlar ne bilsün
Bilürler oyanıklar
Yanmışlar tutuşmuşlar
Nicitsün (3) yanıklar

70

O perdeyi
Geç baykuş o perdeyi
Yarım bana naz eder
Aç yüzden o perdeyi
Çünkü meylin yok niçin
Açtın ya o perdeyi

731

Öte geçeli yarım
Siyah peçeli yarım
Pekmi gönlün büyüdü
Benden geçeli yarım

732

Öküz koştum kağniya
Yalvaralım tanrıya
Yarebbim sen kavuştur
Yedi benli yavruya

[3] Nice etsün demektir.

733

Ördek gölde yüzüşür
Çıkar kumda düzüşür
Topla zülfün yüzünden
Gölge düşer yüz üşür

734

Ördek isen göle gel
Bülbül isen güle gel
Yaktın beni yandırdın
Kâfir isen dine gel

735

Pınar başına kurban
Akan yaşına kurban
Yalnız sana değil
Arkadaşına kurban

736

Pınar başı durağım
Kesmez oldu orağım
Sen orada ben burda
Daş mı benim yüreğim

737

Pınarın başı sarı
Dibinde taşı sarı
Yenile bir yar sevdim
Gözünden kaşı sarı

738

Pınar başı hergele
Her geldikçe yar gele
Yarı ben nerde bulsam
Uyuşuruz aninle

739

Perçemi festen çıkar
Terlemiş festen çıkar
Sen gideli yastayım
Gel beni yastan çıkar

740

Peşkir asdım sicime
Güvenme il picine
Yar üstüme yar sevmiş
O gidiyor gücüme

741

Poşusu yana değer
Kılıcı kana değer
Nasıl ana doğurmuş
Sardıkça cana değer

742

Pencereden el eyler
Kaşları gel gel eyler
Senin orda duruşun
Beni burda deli eyler

743

Pencereden bakıyor
Şalvar uçkur dakıyor
Senin orda bakışın
Beni burda yakıyor

744

Pencereden bakınır
Örüzgârdan (1) sakınır
Ak gerdanın üstüne
Fındık altın takınır

[1] Rüzgâr.

745

Pencereden taş gelür
Ale gözden yaş gelür
Sen söyle ben dinleyim
Sözün bana hoş gelür

746

Pencereden bakan yar
İğil iğil (3) akan yar
Mis mi çaldın gerdane
Burcu burcu kokan yar

747

Penceresi mercandan
Bade içtim fincandan
O yar benim olmazsa
Ben de geçtim bu candan

748

Reyhanın dibi deste
Dibinde oldum hasta
Bana hakim neylesün
Götürün beni dosta

749

Sepet sepet üzüm var
Yare bir çift sözüm var
Ne yalan söyleyeyim
Gerdanında gözüm var

750

Sepet sepet üzüm var
Günde ahü zarım var
Şu dağların ardında
Kömür gözlü yarım var

751

Sepet sepet arılık
Benzim oldu sarılık
İllere düğün bayram
Bize oldu ayrılık

752

Selvi söğür değilim
Yel estikçe eğilem
Var git oğlan işine
Ben dediğin değilim

753

Selvi söğüt başıyım
Canım yüzük kaşıyım
Yarım bir bergüzar ver
Ölenecek taşıyım

[3] Ilgit ilgit gibi bir nevi akıştır. Ilgit ilgit kanı aktı dedikleri gibi bu kelimeyi de iki yerde kullanırlar. Serhoş olmuş iğil iğil akıyor. Ve ipekli elbise gibi iğil iğil akıyor derler. Vücudün nazikliği ve yumuşaklığından kinayedir.

Yerli Haberler

VİLÂYET UMUMİ MECLİS TOPLANTISI

Vilâyetimiz Umumi Meclisi 10 Şubat cumartesi günü yedinci devresinin ikinci toplantısını yaparak mutat mesaisine başlamıştır.

HALKEVLERİ AÇILIŞI YILDÖNÜMÜ

Yurdunen önemli bir kültür ve enerji kaynağı olan Halkevlerinin açılış yıldönümünü Şubatin 25 inci pazar günü Vilâyetimiz evlerinde de içten gelen coşgun gösterilerle karşılanmış, bu müuasebetle bayraklarla süslenen Evimizde Ar ve Gösteri kolları tarafından muhtelif müzik parçalar çalınmış, şiirler söylenmiş, kavuştuğumuz bu uğurlu gün saygı ve sevgilerle kutlulanmıştır.

İMAR HAREKETLERİ

Şehrimizin imar planını tanzim için mahallen tedkikat icra etmek üzere gelen mütehasıslar işe başlamışlardır. İki aya kadar planın sona erdirileceği haber alınmıştır.

Geçen nushamızda haber verdiğimiz yer altında bulunması umulan su kaynağının açığa çıkarılması için kazıya başlanmıştır.

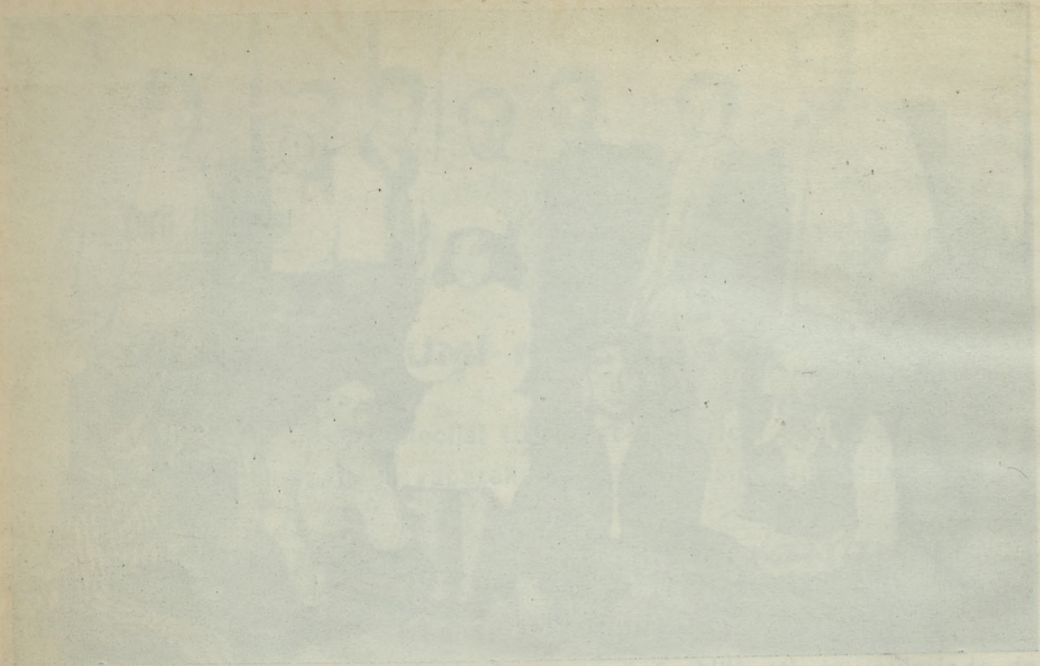
MES'UL MÜDÜR : Dr. Pertev Kaleli oğlu

Gösterid Şübemiz tarafından evvelce temsil edilen (Tarih Utandı) piyesinden bir sahne

Gösterid Şübemiz tarafından temsil edilen (Çoban) piyesinden bir sahne

Ar Şübemizin verdiği Konser intibalarından

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

YIL : 2 SAYI : 21

1 NİSAN 1940

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası